12.10.2020
כ"ד בתשרי תשפ"א

לכבוד: הועדה המיוחדת לעניין נגיף הקורונה והוועדה לזכויות הילד.

<u>מתווה החזרת פעילות מסגרות הגיל הרך בגילאי 0-3</u>

תודה על ההזמנה למעורבות בחשיבה על החזרת פעילות מסגרות הגיל הרך ועל ראיית הצרכים ההתפתחותיים, הרגשיים והנפשיים של הפעוטות הצעירים והוריהם.

בעקבות החודשים האחרונים, ובהם שני הסגרים, למדנו כי עלינו לחיות עם נגיף הקורונה עוד תקופה ארוכה. על כן חשוב להבין את המחירים הקשים שהפעוטות וההורים משלמים, להפיק לקחים ולבנות תוכנית מיטיבה המציבה את טובת הילדים בראש סדר העדיפויות, לצד שמירה על הבריאות.

א. ילדים, ובמיוחד ילדים בגיל הרך, זקוקים לרצף טיפולי וחינוכי אשר מאפשר להם חוויה של ביטחון ופניות ללמידה. התפתחותם תלויה באיכות הקשר שהם יוצרים עם המטפלים אשר נענים ברגישות לצרכיהם. הסגר הנוכחי קטע את הרצף החינוכי והטיפולי עבור ילדי הגיל הרך לאחר ימים ספורים בלבד של תהליך ההסתגלות. **כל קטיעה נוספת של הרצף הטיפולי חינוכי תשבש את תהליכי ההתקשרות החשובים ועלולה להוביל לקושי במתן אמון במטפלות ואף קשיי הסתגלות כגון קשיי שינה, אכילה, למידה והתפתחות.**

ב. הורים רבים נאלצים לעבוד מהבית ומדווחים על קושי רב בשילוב העבודה עם ההורות. צרכיהם הרגשיים של הפעוטות נדחקים אל תחתית סולם העדיפויות, אך בניגוד לילדים בוגרים להם ניתן להסביר את המצב ואת התנהגות ההורים, לפעוטות ותינוקות לא ניתן להסביר ולתווך את המצב והם חווים את הוריהם כמתעלמים, כעוסים ולא קשובים. כתוצאה מכך, קיים סיכון ממשי לקשיים במערכות היחסים אשר מתבססות ומתפתחות בשנותיו הראשונות של התינוק. חשוב לציין כי **מצבים קיצוניים בהם ההורה אינו פנוי רגשית לילדו, עלולים אף להוביל לקשיים רגשיים משמעותיים אצל התינוק עד לכדי טראומה.** לכן כל עוד המסגרות לגיל הרך סגורות, יש להגדיר מתווה מחייב לשמירה על קשר עם הפעוטות והוריהם והפניית משפחות במצוקה לקבלת סיוע. **כמוכן, חשוב להקים מערך ליווי פסיכולוגי תומך להורים**.

ג. צוותי המעונות והמטפלות נותרו אף הם מבולבלים וחוששים עם מצוקה נפשית וכלכלית. צוותים אלו נמצאים לבדם במערכה. ללא הנחיה מסודרת וליווי כפי שקיים במערכת החינוך מגיל 3 ואילך. לכן, **יש לייצר מערך ליווי ע"י פסיכולוגים, שיפעל גם בתקופת סגר וגם בשגרה, אשר יכלול הדרכה פסיכו-חינוכית מחד ומאידך ליווי רגשי בעבודה כה קשה, בתקופה כה מורכבת**

- **(ראה נספח עבודת הפסיכולוג במסגרות)**

אנו מזהים כבר כעת ומבקשים להתריע כי ללא חזרת מסגרות חינוכיות לפעוטות קיים סיכון ממשי לפגיעה בהתפתחות הפעוטות, סיכון למערכת היחסים עם ההורים ואף לטראומה. בנוסף אנו מתריעים כי רוב המסגרות לגיל הרך הינן פרטיות ולא מפוקחות ועל כן שוב **עולה החשיבות לדרוש ליווי מקצועי-רגשי לצוותים אשר עלולים להיתקל בתקופה זו בקשיים רבים מתמיד בעבודה עם הפעוטות. תקופה זו גם מדגישה את החשיבות הרבה בהכנסת סעיף לחוק הפיקוח של ליווי פסיכולוגי התפתחותי בהיקף ראוי למסגרות לגיל הרך.**

לאור כל זאת אנו מבקשים להחזיק את טובת הילדים בראש סדר העדיפויות, לצד הדאגה לבריאות הציבור. **המלצותינו** נוגעות לסיכונים המשמעותיים לפעוטות בגיל הרך, ליחסים המתהווים במשפחה ולדאגה לטווח הרחוק:

1. <u>הנחיה מיידית לתכלול גיל רך של הרשות המקומית</u>- נציג מתכלל ומפקח ברשות המקומית לגילאי 0-3 שיהיה הגורם המפקח על המסגרות הציבוריות והפרטיות בדומה למנהל תחום גני ילדים. גורם זה יהיה בקשר עם הגורמים ברשות המכירים את המשפחות והילדים (טיפות חלב, מעונות יום, מרכזים לגיל הרך, שירותים פסיכולוגיים, שירותים חברתיים וכד').
2. <u>תקנון מיידי למערך תמיכה פסיכולוגי להדרכה מסודרת ועקבית במסגרת החינוכית</u>. כולל הקמת מערך הדרכה להורים לילדים בגיל הרך. (בנספח ניתן לקרא נייר עמדה נוסף על תפקידיו של הפסיכולוג בתוך מסגרות הגיל הרך).
3. <u>הגדרת הטיפול בגיל הרך כענף חיוני</u>- מסגרות לגיל הרך הינן מסגרות חינוכיות חשובות וקריטיות להתפתחותם המיטיבה של הילדים וכן חשובה להמשך פעילות המשק הכלכלי. על כן יש להיערך ולחשוב על מתווה של פעילות שוטפת ומתמשכת.
4. <u>הגדרת מתווה מחייב לשמירה על קשר</u> עם הפעוטות והוריהם והפניית משפחות במצוקה לקבלת סיוע.
5. <u>ככל שאפשר לחזור לפעילות שוטפת</u> בהתאם להנחיות בקבוצות קטנות (קפסולות) עם אנשי צוות מוכרים וקבועים.

אנו רואים את ההצטרפות לקידום הנושא כשליחות ומעוניינים להעמיד את המומחיות שלנו בקידום הרווחה הנפשית וההתפתחותית של פעוטות בישראל, לרשות האגף למעונות היום במשרד העבודה והרווחה ,בשירותים החברתיים ובוועדות החינוך והרווחה של הכנסת.

בברכה,

יורם שליאר	ירדן מנדלסון	אלית מרדו
יו"ר	יו"ר	יו"ר
הסתדרות הפסיכולוגים בישראל	חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר	התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית

נספח- תפקידיו של הפסיכולוג במסגרות הגיל הרך

העבודה החינוכית עם פעוטות הינה ייחודית ושונה מהעבודה החינוכית עם ילדים בגילאים מאוחרים יותר, שכן היא כרוכה במיומנויות של טיפול יומיומי. מיומנויות אלה מושפעות עמוקות לא רק מידע מקצועי, אלא גם מתהליכים רגשיים, אשר עוברים על איש החינוך עצמו. על כן אנו רואים בליווי פסיכולוגי במעונות הכרח ותנאי בסיסי על מנת שאלה יוכלו לתמוך בהתפתחות הפעוטות ובצרכיהם.

הפסיכולוג הוא איש המקצוע האמון על התפתחותם הפסיכולוגית של ילדים החל מגיל לידה ולאורך הילדות ועל התפתחות מיטיבה של ההורות, ושל תהליכי טיפול. הפסיכולוג פועל בקהילה ובמכונים להתפתחות הילד במטרה לאתר מוקדם ככל האפשר תינוקות, פעוטות וילדים בסיכון התפתחותי. לרשות הפסיכולוגים כלי הערכה ייחודיים לאיתור קשיים התפתחותיים בכל התחומים, וכן ידע נרחב על התפתחות רגשית ונפשית. ליווי מסגרות חינוכיות הינו אחד מתחומי העיסוק השגרתיים של הפסיכולוג, ונמצא גם כחלק מתהליך ההכשרה וההתמחות במקצוע. אנו מאמינים כי כפי שבכל מסגרת חינוכית בגילאים 4-18 ישנו פסיכולוג שמלווה את המסגרת, כך ראוי שיתקיים גם במעונות היום. סוג העבודה שנעשית על ידי הפסיכולוג ההתפתחותי בתוך המסגרת החינוכית היא איננה אבחון וטיפול, אלא עבודה מערכתית.

<u>מטרות ותפקיד הפסיכולוג שיוצגו להלן מתבססות על תוכניות הקיימות כיום בארץ במספר רשויות אשר לקחו תחת חסותן את הגיל הרך וראו בחשיבות ההשקעה בו.</u>

1. **<u>ליווי מתמשך והכשרת הצוות (מנהלות ומטפלות-מחנכות)</u>** - לימודים והכשרה כתנאי בסיסי לעבודה במסגרת טיפולית-חינוכית הינה הכרחית וחשובה. אך חשוב אף יותר הליווי המתמשך בשטח. הליווי וההדרכה יכלול בין היתר ידע עדכני על התפתחות הילד, פסיכופדגוגיה של הגיל הרך, חשיבות המשחק, מנטליזציה ורפלקטיביות, מחויבות לאתיקה מקצועית ויכולת להיות בקשר מקצועי הן עם משפחות והן עם קולגות ומדריכות. בנוסף, יש לציין כי רבות מהמטפלות מגיעות מרקע של קשיי למידה ויתקשו להפנים ולשנן חומר תיאורטי. **ההדרכה המתמשכת תאפשר לימוד הלכה למעשה וכן תיקון, שיפור ואף פיקוח במקרה הצורך.**
2. **<u>איתור תינוקות ופעוטות בסיכון ובניית תוכניות התערבות מתאימות</u>**- עבודה שוטפת של פסיכולוג התפתחותי במעון היום תכלול איתור פעוטות בסיכון, וליווי ההורים בפנייה לגורמי הטיפול המתאימים. כמו כן, הנחיית הצוותים להתאמת דרכי העבודה עם פעוט ובניית תכנית התערבות מתאימה עשויה למנוע החמרה של המצב. קיימות היום תכניות איתור ומניעה כגון "תכנית מעג"ן" המופעלת בכ-40 רשויות ומקבלות מימון במסגרת "תכנית 360" על פי שיקולי הרשות. אנו קוראים לקבוע כי תוכניות האיתור תהיינה מחייבות בתקנות, כך שבכל רשות תופעל תכנית.
3. **<u>ליווי רגשי לצוות</u>**- בתוך יחסים המשכיים המתבססים על אמון, ניתן להתייחס לרגשות של שחיקה ועומס המלווים את האחריות הרבה והאינטנסיביות בעבודת הצוותים. ללא מקום לעיבוד ולויסות רגשות אלו, המצוקה הרגשית של המטפלת יכולה להוות זרז לפגיעה פיזית ו/ או רגשית בפעוטות. ליווי פסיכולוגי למעון יתן כתובת מקצועית למטפלת ואולי אף ימנע את מצוקתה.
4. **<u>התייעצות בנוגע למקרים ספציפיים</u>**- הפסיכולוג התפתחותי המכיר את הצוות, את ההורים ואת הפעוטות יוכל לתת ליווי והדרכה משמעותיים ומדוייקים יותר לשאלות ודאגות שמתעוררות בהיבטים השונים בהתפתחות הנורמטיבית (לידת אח, גמילה, נשיכות ועוד) והאבנורמלית. המידע הפסיכולוגי יהיה נגיש, מקצועי ומתאים לפעוט ולמסגרת בה הוא מתחנך. תקופת הקורונה הדגימה את חוסר האונים והצורך של ההורים והמסגרת החינוכית בגורם מקצועי מלווה ומדריך.

כיום ישנן רשויות בארץ אשר קידמו תוכניות ליווי פסיכולוגי במעונות כגון: רעננה, קרית אתא, ירושליים ומועצה אזורית חוף הכרמל, הרצליה, רמת גן ועוד. הליווי ניתן חלק מיוזמת הרשות וחלק מתוכניות לאומיות (360, התוכנית הלאומית לילדים בסיכון ועוד).

אנו ממליצים כי יוקצו כ-3 שעות בשבוע עבור מסגרת המעון על מנת שינתן מענה מספק של ליווי והדרכה. עלות שעת פסיכולוג כפי שמופיע בתקשי"ר

בנוסף, אנחנו מבקשים להתייחס להיבטים משמעותיים בהפעלת המסגרות לגילאי לידה-3. היבטים אלה בעלי חשיבות קריטית לאיכות הטיפול במסגרות החינוכיות לפעוטות בהתאם לספרות ענפה מהארץ ומהעולם, כולל דוחות ומסקנות של ועדות שפעלו בארץ בעשורים האחרונים, ומסקנותיהם טרם יושמו (דו"ח שמידט, 2006 ; דו"ח רוזנטל, 2009 ; דו"ח טרכטנברג, 2018).

1. תכלול על ידי הרשות המקומית- אנו ממליצים למנות נציג מתכלל ומפקח ברשות המקומית לגילאי לידה עד שלוש שיהיה הגורם המפקח על המסגרות הציבוריות והפרטיות בדומה למנהל תחום גני ילדים, או תחתיו.
2. מאפייני הסביבה, נהלי בטיחות ותקינה במעונות היום ובגנים הפרטיים- התקינה הקיימת כיום אינה תואמת את צרכי ההתפתחות והבטיחות מבחינת גודל הקבוצה ויחס מטפלות- פעוטות. כיום קיימים שני מודלים מומלצים, בהם מנוסחת בין היתר התקינה במעונות היום ובמסגרות טיפול בתינוקות ובפעוטות:

- וועדת רוזנטל -מסקנות הוועדה המליצו על מאפייני הסביבה הפיזית, הצוות החינוכי, גודל הקבוצה, התכנית החינוכית והטיפולית, נהלי בטיחות ונהלי בריאות) ועדת רוזנטל, ינואר.(2009
- תו תקן ITERS-3 למסגרות לגילאי לידה 3-שנים -מנסח מאפיינים איכותיים וכמותיים מדידים של המסגרת, אשר משמעותיים לאיכות הטיפול ולהתפתחות הפעוטות. באמצעות פריטים מדידים המקבלים ציון מספרי, ניתן לבדוק האם מסגרת כלשהי המבקשת סמל מוסד עומדת בתנאים מינימליים ראויים, וכן להעריך את כלל המסגרות הפועלות בארץ על פי תקינה מקובלת בעולם.

לסיכום, המציאות הקשה של מעונות היום בישראל בימי שגרה הופכת כעת לבעיה מורכבת הרבה יותר בהיעדר מענה מקצועי לתינוקות ולפעוטות, להורים ולצוותים. אנו שבים וקוראים להכרה בחשיבות ובנחיצות הליווי וההדרכה בתוך המעון ע"י פסיכולוגים ועדים לתהליכים חיוביים שהחלו כיוזמות מקומיות בחלק מהרשויות. ליווי והדרכה פסיכולוגים בגילאי לידה עד שלוש לצוותים, יתנו תשתית מיטבית להתפתחות, ידע מקצועי ועמדה מקצועית לצוותים ובטחון להורים.

מקורות:

לאור נועה. (2008). מנגנונים להבטחת איכות חינוך-טיפול במסגרות לגיל הרך בישראל) עבודת דסטרציה). האוניברסיטה העברית, ירושלים.

מג'ר, אורן (2011) כך נראה הפעוטון הטוב בישראל 3. The Marker. ביוני.11-8 ,2011

רוזנטל, מ (2009) דו"ח ועדה מייעצת. סטנדרטים להפעלת מסגרות חינוכיות לפעוטות. האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך. משרד התעשיה, המסחר והתעסוקה. ירושלים.

ITERS-3-תרגום לעברית: לירון רובינס. תרגום ועיבוד מדעי) סדר אלפביתי): ד"ר יאיר זיו, קרן זיו, ד"ר דינה כהן, ורד מאיר, ד"ר אפי סטולרסקי, דליה רז, פרופ' אבי שגיא-שורץ. המרכז לחקר התפתחות הילד אוניברסיטת חיפה.

Harms, T., Cryer, D., Clifford, R. M., & Yazejian, N. (2017). Infant/Toddler Environment Rating Scale, third edition. New York, NY: Teachers College Press.